
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2006 (год. XV), ISSN 0861-7902

ПРОФЕСОР ХАРАЛАМПИЕВ – НА ШЕЙСЕТ ГОДИНИ!

Четирийсетгодишнината си отпразнува със семейството и приятелите – така отбеляза възрастта на *искам – мога, давам – получавам, работя – успявам, търся – намирам, уча – зная, правя добро – правят ми добро*. Но най-важният му извод от възрастовата „рекапитулация” беше: *Обичам живота и умея да му се радвам дори когато леко нагарча; обичам приятелите си и им прощавам дори когато ме предават; обичам историческата граматика на българския език и ще дам всичко от себе си, за да напиша своята страничка в нея.*

Петдесетгодишнината си отпразнува не само със семейството и с приятелите си, поздравиха го неговите *началници и подчинени, бивши и настоящи студенти, българи и чужденци* – така премина този период от живота му, през който беше разбрал, че не е достатъчно само *да искаш и да можеш* – трябва и много *да работиш*, за да *успееш*; беше разбрал, че *ръка, която дава, не оскъднява* – колкото *повече даваш, толкова повече Бог ти дава*; беше разбрал, че *няма напразен труд*, че е по-добре *зълудо да работиш – зълудо да не стоиш*; беше разбрал, че *който иска – му се дава, който търси – намира, който чука – му се отваря*; беше разбрал, че *колкото повече научава, толкова повече му*

остава да научи; беше разбрал, че *сториши ли добро, трябва да го хвърлиши в морето – когато е нужно, само ще изплува и ще те намери*. Но най-важният му извод от възрастовата „рекапитулация“ беше: *Върху лаври не се почива – те са тръни, които трябва да те държат буден; да благодарим на Бога за талантните, които ни е дал – не в земята трябва да ги заравяме, а да ги множим; не е трудно да останеш честен в науката – нужно е само да зачиташи всички факти, четейки ги с честни разумни очи*.

Неусетно (и страшно бързо!) дойде и **шейсетгодишнината**. И какъв е пътят, извървян дотук? В един очерк не може да се представи целият му житейски път, но „спирките“ по него той сам е белязал дè като завършен етап от житейската си съдба (съпруг, баща, дядо – дай, Боже, и прапрадядо!), дè с научните си публикации (над 150 на брой – а страшночко е да печаташ научните си трудове, като съзнаваш, че *написаното с перо с брадва не се отсича!*), дè с кариерата си на университетски преподавател (аспирант, асистент – старши и главен, доцент, професор), дè с административните си постове (от ръководител на катедра през зам.-декан, зам.-ректор, директор на Летен семинар, ректор на Великотърновския университет!), дè с обществената си дейност (от член до председател на различни съюзи, обществени организации и фондации); дè с наградите, които е получил за *всичкия труд, с който се е трудил под слънцето* (много са за изброяване в скоби – в очерка си има място, където да бъдат изброени!).

Роден е на 11 ноември 1946 г. в гр. Кюстендил (името на града вече ражда асоциации с ухаещите зрели ябълки и с красивите женски лица от платната на Владимир Димитров-Майстора!). Завършва средното си образование в родния си град, а през 1973 г. – българска филология във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. През 1974 г. става аспирант във Великотърновския университет, а през 1975 г. – асистент по История на българския език; 1977 г. – старши асистент; 1979 г. – главен асистент; 1986 г. – доцент; 1999 г. – професор. Чете лекции по Историческа граматика на българския език, по История на българския книжовен език до Възраждането, както и лекционен курс за развойните процеси в съвременния български език. Извън сухата статистика за израстването му като университетски преподавател остава любовта му към професията, уважението му към студентите, които му отвръщат не само с почит, но и с дълбок респект пред знанията и ерудицията му, с обич и признателност за човечността и доброта му.

Административната му кариера също е впечатляваща (тя може да се определи много кратко и много точно: *само напред и само нагоре!*):

1983–1986 г. – зам.-директор на Великотърновския международен летен семинар; 1987 г. – директор на Семинара; 1988–1999 г. – ръководител на катедра „Старобългарски език, общо и славянско езикознание; 1986–1989 г. – зам.-декан на Филологическия факултет; 1989–1995 г. – зам.-ректор по учебните въпроса; от 1999 г. – ректор на Великотърновския университет.

Хората на действието обикновено плащат за това свое ценно (и ценено!) качество с много ангажименти извън основната си професия. Е, има си ги и нашият юбиляр: член на Съюза на учените в България още от научното си „младенчество”, от 1990 г. насам той е председател на Великотърновския клон на Съюза на учените в България и на Управителния съвет на Съюза; 1994–1999 г. – член на Изпълнителното бюро на Съюза на учените в България; от 2005 г. е член на Общото събрание на пълномощниците и на Управителния съвет на Съюза. Едва ли е възможно да се изредят всички обществени организации, в които членува: Лайънс клуб, Българо-чешко и словашко дружество, Комитет „Васил Левски”, „Отворено общество” и др. И ако си мислите, че членството му е формално – грешите: навсякъде внася свежи идеи и делово изпълнява задълженията, които му се отреждат (а те хич не са малобройни!). И всичко това върши спокойно и артистично, с ведър ентузиазъм и завидна енергия.

Научното му развитие, освен че е подчинено на принципа *само напред и само нагоре*, добавя и нов нюанс: все *по-дълбоко и по-дълбоко* вникване в проблемите на историческото развитие на българския език. През 1977 г. защитава дисертация на тема „Наречията в книжовния български език през втората половина на XIV век (Евтимий Търновски)” и става „кандидат на филологическите науки”. През 1997 г. защитава втората си дисертация „Бъдещето на българския език от историческо гледище (Към проблематиката на историческото прогнозиране)” и получава научната и образователна степен „доктор на филологическите науки”.

Научноизследователските интереси на проф. дфн Иван Харалампиев са свързани с историческата морфология на българския език, с езиковата реформа и езика на търновските книжовници от втората половина на XIV век, с развойните процеси в съвременния български език; с езиковото прогнозиране. Цамблак твърди, че с някои малки възпоменания *оустрашилъ* познати мъжа *яко би реклъ къто орла отъ пера и отъ ноктеи лъва*. Та тези възпоменания се отнасят за първите научни изяви на студента Иван Харалампиев като член на кръжока по старобългарски език с ръководител проф. Ангел Давидов. Още тогава професорът-ръководител на кръжока вижда „с духовните си очи” (както би казал Цамблак) бъдещия учен в

лицето на своя студент – умен, работлив, с гъвкава мисъл, с точни съждения. И все пак има едно сериозно препятствие за осъществяването на плановете на професора: този умен студент няма амбиции за научна кариера и след завършването на висшето си образование се прибира в своя си Кюстендил. Но проф. Давидов лесно не се отказва от намерението си да го склони да се заеме с наука. И успява! Първо – аспирантура. Предвидливо проф. Давидов привлича за негов научен ръководител проф. Дора Иванова-Мирчева (това е едно от обясненията защо науката на младия учен от самото начало не понамира сива на провинциализъм, както би се очаквало!). Понататък тя става негов дългогодишен научен съветник и покровител. След успешната защита на кандидатската си дисертация интересът на Харалампиев към езиковата проблематика на Търновската книжовна школа се задълбочава и той се заема с проучването на езика на Евтимий Търновски. Формулира принципите и основните прояви на прочутата езикова реформа. След поредица статии по тези въпроси през 1990 г. излиза и първата му книга „Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски” (Наука и изкуство). Покрай проучванията при написването на книгата се появяват и изследванията му върху езика на Григорий Цамблак, на Йоасаф Бдински, на химнописеца Ефрем, спира се на общите езикови особености на школата, както и на теоретични проблеми, свързани с реформата. През 1995 г. излиза втората му книга – „Строители на стария български книжовен език. Търновска книжовна школа” (Абагар). В нея обобщава част от изследванията си.

Когато се заражда научната дискусия относно периодизацията на историята на българския книжовен език до Възраждането, Харалампиев взема отношение по този въпрос и предлага своя периодизация.

В областта на историческата граматика специалните му интереси са свързани с историческата морфология. Разработва различни проблеми на българския езиков развой и публикува статии за членуването, за звателните форми, за историята на глаголните спрежения, за бройната форма, за местоименията, за инфинитива, за глаголните времена и др. Задълбочените си изследвания обобщава в „История на българския език. Увод, фонетика и морфология” (Велико Търново, 1989 г.), а през 1992 г. я допълва с два нови дяла – „Историческа лексикология” и „Исторически синтаксис” и я издава със заглавие „История на българския език” (Велико Търново). През 2001 г. публикува „Историческа граматика на българския език” (Велико Търново, Фабер). Ценното в книгите и статиите му по история на езика е, че в тях са отразени както всички нови теоретични научни

постановки на други автори за развитието на българския език, така и личните му научни позиции. Едно важно качество на проучванията му е богатата езикова фактологичност, върху която той основава застъпваните от него позиции.

През 1999 г. в съавторство с проф. Дора Иванова-Мирчева издава „История на българския език“ (Велико Търново, Фабер). Това е опит да се представи общата история на българския език (това е второ подобно изследване след издадената от Стефан Младенов през 1929 г. на немски език история на българския език).

Плод на почти двайсетгодишен труд е изследването на Иван Харалампиев върху прогнозирането на езиковия развой, основаващо се върху тезата, че развоят на българския език е непрекъснат и закономерен процес. Анализирайки езиковите процеси в миналото и продължението им в наши дни, той екстраполира процесите в бъдещето. Трудът първоначално е защитен през 1997 г. като втора докторска дисертация на тема „Бъдещето на българския език от историческо гледище (Към проблематиката на езиковото прогнозиране)“ и през същата година е издаден като книга. През 2000 г. претърпява второ издание, а предстои да излезе и трето, преработено и допълнено издание.

Продължителните научни занимания на проф. Харалампиев са доказателство, че съвременните изследвания на книжовния български език и на българските диалекти са възможни единствено ако се познават законите на езиковия развой и българската езикова история. Интересни негови публикации са свързани и с правописни въпроси, често пише и бележки по езикови въпроси. И целият този широк спектър на научни интереси и научни разработки е само част от широката дейност на преподавателя, учения, администратора и общественика проф. дфн Иван Харалампиев.

За стореното (а то, макар и бегло представено, е много!) проф. Харалампиев е получил множество награди и отличия: Почетен знак на Съюза на учените в България (1996 г.); Почетен професор на Тверския държавен университет (Русия) (2004 г.); Doctor honoris causa на Башкирския държавен университет в Уфа (Руска федерация) (2005 г.); Действителен член и редовен професор на Обществена Академия по проблемите на безопасността, отбраната и правовия ред (Москва) за заслуги и голям личен принос за укрепването на дружбата между народите на Русия и България (2005 г.); Почетна диплома на Международния фонд за славянска писменост и култура (2006 г.); Георгиевски медал III степен на Международния академичен рейтинг за популярност „Златна фортуна“ към

Украинската академия на науките (2006 г.); Почетен гражданин на Велико Търново (2006 г.)

Какво би станало с умния випускник на Великотърновския университет, ако не беше склонил да се занимава с наука? Може би с мекия си баритон и безспорната си музикалност би станал певец... Не, с уменията си да рисува щеше да бъде нелош художник... Или пък можеше да развие артистичните си дадености и да стане известен актьор... Стилът му е гъвкав и образен, въображението му – богато, словото му – красиво, така че и „пишещ брат“ можеше да стане с филологическото си образование и със словесната си дарба... Кой знае, кой знае... В прогностиката опит има проф. Харалампиев, а на нас ни остава да се радваме, че преди много години е склонил пред настояването на проф. Давидов и е избрал пътя на университетски преподавател и на учен.

Шейсетгодишнината... С кого ще я отпразнува и какво ще отбележи на този пореден етап от живота си? Каква ще е възрастовата му „рекапитулация“ този път? Дали да не се пробваме и ние в прогностиката? Може би той е разбрал, че *всички сме гости на тази земя и трябва почесто да препрочитаме Мт. 6: 19-20; че по-голямо щастие е да прощаваш, отколкото да ти простят; че „голяма мъдрост – голямо страдание, и който трупа познания, трупа тъга“; че в трудни моменти по-добре е да се осланяш на враг, който те уважава, отколкото на приятел, който те предава; че „по-добре е да слушаш критика на мъдрец, нежели хвалебствия на глупец“; че никога не знаем какво печелим, когато губим; и най-важното, всичко, що Бог върши, все е на добро – всеки път, когато го забравим и си въобразим, че сами решаваме съдбата си, възпрепятстваме Божията воля.*

Да, прогностиката е трудна работа! Едва ли и едно от предположенията ни би могло да съвпадне с „рекапитулацията“ на нашия юбиляр! Е, все пак опитахме!

Честит юбилей, почитаеми г-н ректор, уважаеми колега, драги приятелю! На следващата „спирка“ по житейския Ви път ще проверим има ли частица истина в нашата прогностика, направена с добронамереност и с веселата увереност, че ще бъдем разбрани правилно (и чувството за хумор е един от добродетелите на проф. Харалампиев!). Пожелаваме Ви дълголетие и нови успехи!

Мария Спасова